

УДК 343.98

Герішенко В. В., завідувач сектору трасологічних видів досліджень та обліків відділу криміналістичних видів досліджень Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Кожевніков В. В., заступник завідувача відділу криміналістичних видів досліджень Черкаського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ, ВЕДЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВОЇ КОЛЕКЦІЇ РУКАВИЧОК

TO THE QUESTION OF FORMATION, MANAGEMENT AND USE OF INFORMATIONAL-REFERENCE COLLECTIONS OF GLOVES

Анотація. У роботі розглянута важливість інформаційно-довідкових колекцій під час розслідування злочинів по результатах аналізу слідчої та експертної практики. У кримінальному провадженні для встановлення фактів та обставин, які входять до предмету доказування, нерідко важливе значення має виключно довідкова інформація, що характеризує індивідуальні та родові (видові) ознаки людини, матеріалів, речовин та виробів, які зазвичай не мають причинно-наслідкових зв'язків із самим злочином, однак сприяють рішенню діагностичних, ідентифікаційних та класифікаційних задач. До подібної інформації відносяться відомості про джерела походження; якісний та кількісний склад речовин, їх фізичні та хімічні властивості, відомості про зразки виробів і продукції; інше. Авторами запропоновано алгоритм складання інформаційної бази рукавичок для проведення порівняльного дослідження даної категорії експертиз.

Ключові слова: криміналістична інформація, злочин, судовий експерт, інформаційно-довідкова колекція, колекція рукавичок.

Анотация. В работе рассмотрена важность информационно-справочных коллекций при расследовании преступлений по результатам анализа следственной и экспертной практики. В процессе уголовного судопроизводства для установления фактов и обстоятельств, входящих в предмет доказывания, нередко важное значение имеет исключительно справочная информация, характеризующая индивидуальные и родовые (видовые) признаки человека, материалов, веществ и изделий, которые обычно не имеют причинно-следственных связей с самим преступлением, однако способствуют решению диагностических, идентификационных и классификационных задач. К подобной информации относятся сведения об источниках происхождения; качественный и количественный состав веществ, их физические и химические свойства; сведения об образцах изделий и продукции; многое другое. Авторами предложен алгоритм составления информационной базы перчаток для проведения сравнительного исследования данной категории экспертиз.

Ключевые слова: криминалистическая информация, преступление, судебный эксперт, информационно-справочная коллекция, коллекция перчаток.

Abstract. This paper considers the importance of information and reference collections in the investigation of crimes based on the analysis of investigative and expert practice. In the process of criminal justice, in order to establish the facts and circumstances involved in the subject of evidence, it is often important that reference information characterizing the individual and tribal (species) characteristics of a person, materials, substances and products, which usually do not have a causal relationship with the crime itself, but contribute to solving diagnostic, identification and classification problems. Such information includes information on sources of origin; qualitative and quantitative composition of substances, their physical and chemical properties; information about samples of products and products; much more. Authors propose an algorithm for compiling an information database of the mittens for conducting a comparative study of this category of examinations.

Key words: forensic information, crime, judicial expert, information-reference collection, collection of mittens.

Ефективність розслідування злочинів багато в чому залежить від якості і кількості криміналістично-значущої інформації, її доступності для слідчих і осіб, які здійснюють слідчі та розшукові дії. Фактичні дані чи відомості, що знаходяться в причинно-наслідковому зв'язку з подією злочину і способом його вчинення, які характеризують особу, предмети злочинного замаху, та деякі обставини називають криміналістично-значущою інформацією. Її джерелами при цьому є найрізноманітніші (матеріальні і ідеальні) сліди злочинів, а, відповідно, і всі слідоутворюючі об'єкти.

Разом з тим, у процесі кримінального провадження для встановлення фактів і обставин, які входять до предмету доказування, нерідко важливе значення має виключно довідкова інформація, яка характеризує індивідуальні і родові (видові) ознаки людини, матеріалів, речовин і виробів, що найчастіше не мають причинно-наслідкових зв'язків із подією злочину, однак сприяють вирішенню діагностичних, ідентифікаційних та класифікаційних завдань. До неї відносяться відомості про джерела походження; якісний і кількісний склад речовин, їх фізичні і хімічні властивості; відомості про зразки виробів і продукції; інша довідкова інформація. Така інформація має потенційне криміналістичне значення [1].

Серед слідів, які зустрічаються на місці події, достатньо поширеними після слідів взуття є сліди рукавичок, причому це пов'язано не з погодними умовами тієї чи іншої пори року – злочинці досить часто використовують рукавички для захисту своїх рук від можливого контакту з різними об'єктами та унеможливлення подальшої ідентифікації.

Не зважаючи на те, що криміналістичне значення слідів рукавичок досить значне, вони рідко використовуються з метою розшуку і викриття злочинців. Багато в чому це пов'язано з недостатньою обізнаністю про можливість трасологічної експертизи, слабким чи недостатнім володінням методами і засобами виявлення і фіксації слідів рукавичок, невмінням правильно їх діагностувати, визначати придатність для подальшого використання з метою ідентифікації. Нерідко сліди рукавичок не фіксуються і не вилучаються з тієї причини, що їх невірно відносять до змазаних слідів рук, або у зв'язку з нечіткістю відображення та відсутністю якого-небудь рисунку вважають їх непридатними для використання в якості доказів [2].

З метою встановлення типу та виду рукавичок під час проведення трасологічних експертиз, виготовлення розшукових таблиць по слідах рукавичок, вилучених з місць тяжких та резонансних злочинів, у Черкаському НДЕКЦ МВС України більш як п'ять років тому створено інформаційно-довідкову колекцію рукавичок (ІДКР). Звідси, метою цієї статті є надання допомоги експертам-трасологам у веденні, формуванні та використанні даної колекції виходячи із вищезазначеного досвіду.

Особливості формування колекції рукавичок

Формування будь-якої колекції криміналістичного обліку в Експертній службі МВС України регламентується наказом МВС України від 10.09.2009 №390, зареєстрованим у МЮ України 15.10.2009 за №963/16979 «Про

затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС». У п. 1.6.2. зазначеної Інструкції «Інформаційно-довідкові колекції призначені для використання об'єктів, розміщених до них, під час проведення експертних досліджень, створення науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок, оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи, підготовки орієнтовної інформації, узагальнення відомостей про причини й умови вчинення злочинів та інших правопорушень з метою запобігання їм» [3].

Особливості формування інформаційно-довідкової колекції рукавичок в Інструкції не зазначено, однак п. 2.1.7. передбачає, що «у разі необхідності перелік об'єктів та слідів, з яких формуються центральні, обласні та місцеві колекції, може бути розширений» [3].

Слід зазначити, що перед створенням ІДКР, експертами-трасологами була проведена кропітка аналітична робота, пов'язана із визначенням переважаючих видів рукавичок, які застосовувались правопорушниками під час вчинення злочинів. Для цього було проведено групування зображень всіх слідів рукавичок, які надходили на експертизи по кримінальних провадженнях.

В результаті проведеної роботи встановлено застосування певних видів рукавичок, які можливо класифікувати за матеріалами, що застосовуються під час їх виготовлення, за призначенням тощо [4]. Однак, враховуючи поширеність застосування, основний акцент колекції було зроблено на такі види рукавичок (в залежності від частоти використання):

- рукавички робочі трикотажні із захисним гумовим вкращенням на внутрішній поверхні долонної частини («рукавички з пухирцями»);
- рукавички господарсько-побутові гумові;
- рукавички медичні латексні;

Пріоритетність застосування злочинцями саме таких рукавичок пояснюється різними факторами:

- поширеність точок продажу рукавичок. Господарські та робочі рукавички можливо придбати як у величезних будівельних гіпермаркетах, розташованих у великих містах, так і в найменших сільських господарських магазинах, а також на численних «стихійних» торговельних точках та на базарах;

- низька вартість рукавичок. Для підготовки до вчинення правопорушення злочинцю немає потреби купувати рукавички за декілька сотень гривень. Зазначені види рукавичок привертають увагу перш за все низькою ціною, адже в залежності від якості вони коштують до 15 гривень за пару. Не дивлячись на низьку вартість рукавичок, певна кількість правопорушників все ж залишають рукавички для подальшої «роботи». Це можливо спостерігати під час об'єднання слідів рукавичок, вилучених під час скоєння різних злочинів одного виду (наприклад, ряду розбійних нападів).

Формування колекції здійснюється наступним чином:

- в різних торговельних мережах закупляються по декілька екземплярів різних за видами рукавичок. В одному місці, особливо в будівельних гіпермаркетах, закупляти всі зразки не бажано, оскільки вони

мають схожий рельєфний малюнок (логотип гіпермаркету або виробника). Відбір об'єктів слід проводити таким чином, щоб колекція уміщувала різні за малюнком мікрорельєфу (а не за кольором) об'єкти;

- рукавичкою на праву руку кожного зразка на аркуш паперу наносяться експериментальні відтиски. Кожен з цих відтисків є невід'ємними додатками до кожного натурального екземпляру рукавичок;

- на кожен рукавичку та її відтиск виставляється картка, присвоюється відповідний номер та робиться короткий опис рукавички та мікрорельєфу поверхні.

Таким чином, інформаційно-довідкова колекція рукавичок складатиметься з наступних об'єктів:

- рукавички;
- картки з відтиском однієї з рукавичок та описом рельєфного малюнку на внутрішній частині долонної поверхні рукавички.

Систематизацію колекції рукавичок слід здійснювати в залежності від кількості об'єктів, їх видів, типів тощо.

Створення колекції та призначення відповідального за її ведення та наповнення регламентується внутрішнім наказом НДЕКЦ. Зразок журналу, в якому здійснюється облік колекції, регламентований п.1.10. Інструкції [3].

У подальшому, ведення колекції здійснюється шляхом періодичного придбання нових різновидів рукавичок, з подальшим складанням картки з їх описом та відтиском.

Використання колекції рукавичок під час проведення трасологічних експертиз. Криміналістичне дослідження слідів рукавичок належить до трасологічних експертиз спеціальності 4.1. «Дослідження слідів людини та слідів тварини».

Використовуючи колекцію, експертизою можливо вирішувати наступні запитання:

1. Чи є сліди, вилучені з місця події, слідами рукавичок?
2. Яким видом рукавичок залишені сліди?
3. Якою частиною рукавичок залишені сліди?
4. Який вид матеріалу відобразився у сліді?
5. Який механізм утворення виявлених слідів?

Перелічені питання не є вичерпними та можуть бути розширені з урахуванням специфіки дослідження об'єктів [4].

Очевидно, що використання колекцій сприяє вирішенню неідентифікаційних питань. В більшості випадків це питання встановлення групової належності слідоутворюючих об'єктів.

Під час встановлення групової належності в слідах рукавичок виявляється такий комплекс ознак, за яким їх відносять до певного виду, типу рукавичок. Так, наявність у слідах рукавичок відображення петельної структури, поряд з яким розташовані паралельні ряди крапок округлої чи іншої форми свідчать про те, що сліди залишено трикотажними рукавичками із захисним вкращенням на внутрішній частині. При порівнянні таких слідів із об'єктами ІДКР за розмірами петель, особливостями вкращень тощо можливо встановити певний різновид таких рукавичок.

Крім цього, встановлення групової належності слідів можливо розглядати не лише в аспекті віднесення слідів до певного виду чи типу рукавичок, але й встановлення факту використання однотипних рукавичок під час скоєння декількох злочинів.

Використання ІДКР під час проведення експертизи зазвичай здійснюється на стадії порівняльного дослідження, коли за результатами роздільного дослідження в слідах вже визначено певний комплекс ознак, притаманний тому чи іншому об'єкту.

Однак, бувають випадки, коли колекція може бути використана на стадії експертного експерименту, наприклад, коли на дослідження надійшов динамічний слід рукавички і неможливо встановити ознаки з метою встановлення групової належності. В такому випадку статичний відтиск рукавичок, уміщених у колекцію, не зовсім підходить для порівняння. Для цього рукавичками, які уміщені в колекцію, проводяться динамічні експериментальні відтиски для отримання найбільш подібних до процесу слідоутворення досліджуваних слідів. Отримавши найбільш придатні для порівняння відтиски, можливо проводити подальше порівняльне дослідження.

Ілюстрація використання колекції рукавичок в дослідницькій частині висновку експерта здійснюється наступним чином: ліворуч у верхній частині наводиться ілюстрація слідів рукавичок, наданих на дослідження, праворуч – збільшеного відтиску частини рукавички, подібної до слідоутворення слідів (якщо сліди рукавичок залишені пальцевими частинами – то слід проводити ілюстрацію відтисків пальців рукавичок, якщо сліди долонної частини рукавички – то слід ілюструвати відтиск долоні рукавички, якщо надані на експертизу сліди динамічні – то й відтиски слід проводити в динаміці). В нижній частині ілюструється натурне зображення рукавичок та статичний відтиск всієї рукавички (рис. 1.).

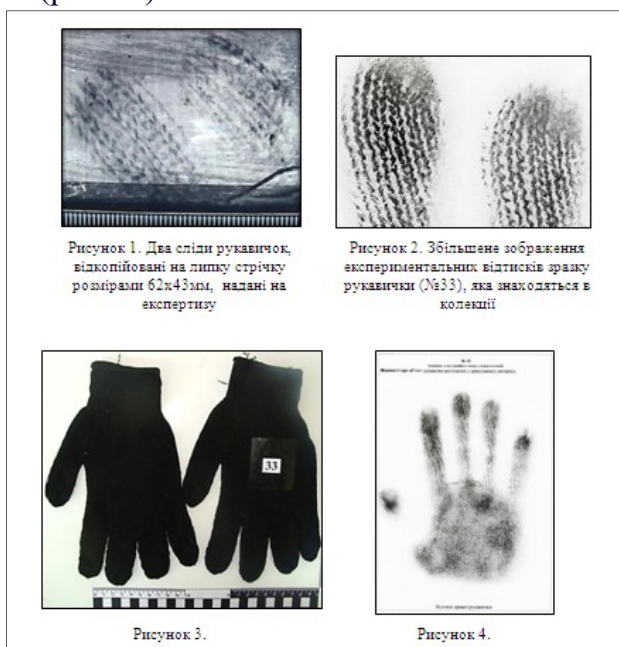

Рисунок 1. Зразок використання матеріалів із ІДКР для виконання трасологічної експертизи слідів рукавичок.

Використання колекції під час проведення розшукових заходів для виготовлення розшукових таблиць за слідами рукавичок. Використання інформаційно-довідкової колекції рукавичок, описане вище, внаслідок проведення певних слідчих дій (проведення огляду, винесення постанови про призначення експертизи тощо) здійснюється через певний час після вчинення самого злочину. Однак, колекції можна використовувати у ході розслідування злочинів за «гарячими слідами».

Однією із складових техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів є виготовлення розшукових таблиць за слідами, вилученими під час оглядів місць подій по нерозкритих злочинах (здебільшого особливо тяжких та резонансних).

Розшукові таблиці за слідами трасологічного походження складаються по слідах взуття, слідах знаряддя зламу, слідах транспортних засобів та слідах рукавичок.

Особливістю вилучення слідів трасологічного походження на місці події (це можливо віднести і до майстерності спеціаліста) є відшукування саме тих слідів, які залишені особами, причетними до вчинення злочину, а не сусідами, працівниками швидкої допомоги, членами слідчо-оперативної групи тощо. Що стосується слідів рукавичок, то в більшості випадків такі сліди на місці події є слідами злочинця.

Маючи під рукою розшукові таблиці слідів рукавичок, оперативний працівник, дільничний офіцер чи патрульний, під час несення служби мають змогу звертати увагу на рукавички, подібні до тих, якими залишено сліди на місці події, що в кінцевому результаті може сприяти викриттю злочинців.

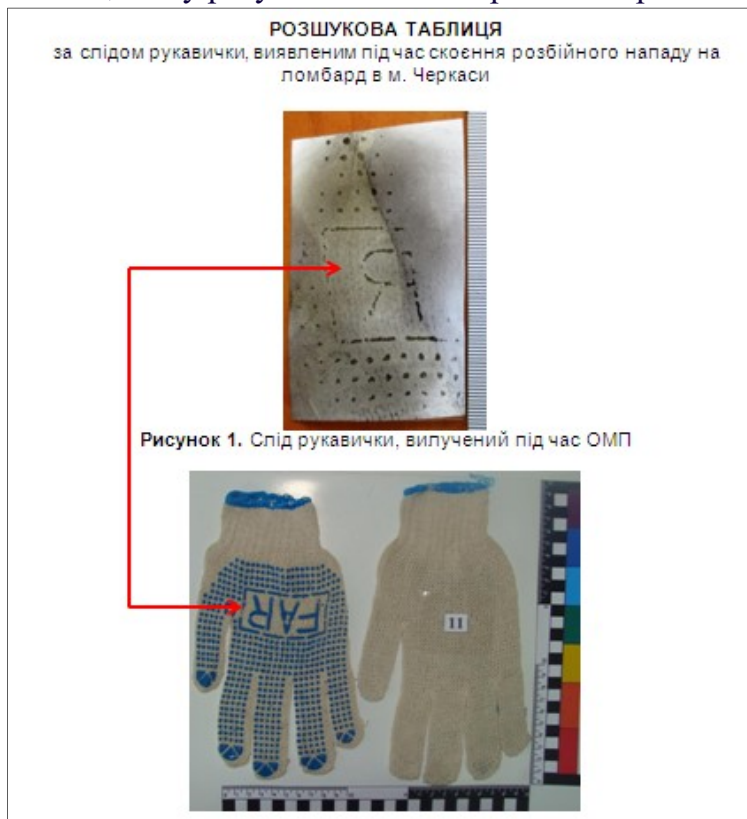

Рисунок 2. Зразок використання матеріалів із ІДКР для виготовлення розшукової таблиці за слідом рукавички.

Розшукова таблиця з використанням колекції рукавичок укладається наступним чином: угорі зазначається дата та місце вчинення злочину, при огляді якого виявлено та вилучено слід рукавички, далі ілюструється вилучений слід, сфотографований з використанням масштабної лінійки, нижче – натурне зображення рукавичок, малюнок яких збігається зі слідом за загальними ознаками (рис. 2.). Ілюструвати в розшуковій таблиці зображення відтиску натурної рукавички недоцільно, оскільки мета виготовлення розшукової таблиці – це орієнтування правоохоронця на певну річ, у даному випадку на рукавичку, якою можливо було залишити виявлений слід.

Так, наприклад, при огляді речей у підозрілого громадянина, в сумці було виявлено пара робочих рукавичок, виготовлених з трикотажу, які мають гумові краплі та напис «FAR» на долонній частині. Це зацікавило правоохоронців, оскільки вони мали при собі розшукову таблицю по слідах, вилучених під час огляду місця події по факту скоєння розбійного нападу на ломбард в м. Черкаси, в якій було зображення сліду рукавички у вигляді рядів округлих елементів та літери «R» в рамці, а також зразок аналогічних рукавичок із інформаційно-довідкової колекції рукавичок Черкаського НДЕКЦ МВС України.

Отже, аналіз слідчої та експертної практики вказує на те, що хоча сліди рукавичок виявляються на місці події досить часто, використанню їх в розкритті та розслідуванні злочинів приділяється ще недостатня увага. Це залежить як від умінь спеціаліста на місці події виявити сліди рукавичок, провести їх попереднє дослідження, так і обізнаності про можливості вирішення питань по слідах рукавичок з точки зору їх трасологічного дослідження, можливості використання інформаційно-довідкової колекції рукавичок.

Список використаних джерел:

- 1.Свобода Є. Ю. Криміналістичні обліки в системі криміналістичної реєстрації / Є. Ю. Свобода / Часопис Академії адвокатури України. – 2010. – № 6. – С. 101-106.
- 2.Разумов Э. А. Осмотр места происшествия / Э. А. Разумов, Н. П. Молибога. – Киев : РИО МВД Украины, 1994. – 672 с.
- 3.Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС : наказ МВС України від 10 вересня 2009 р. № 390 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>.
4. Молибога Н. П. Криминалистическое исследование следов перчаток: метод. пособие. – Киев : РИО МВД Украины, 1999. – 49 с.

